

STUDII ȘI CERCETĂRI: DIDACTICI PARTICULARE

ASPECTE LINGVISTICE ALE DEZVOLTĂRII VORBIRII DIALOGATE LA STUDENȚII ÎN PREDAREA/ÎNVĂȚAREA LIMBII FRANCEZE

Valeria DUCA

Catedra Limba Franceză

Dans cet article nous essayons de tracer les limites du cadre théorique d'un phénomène pédagogique actuel qui vise le développement de l'expression orale en interaction chez les étudiants. La conception et la réalisation de la démarche didactico-scientifique ne sont pas possibles en dehors d'un support théorique bien déterminé. Nous entreprenons une caractérisation linguistique du discours dialogué par la mise en relief des repères linguistiques sur lesquels on peut construire un modèle pédagogique efficace de développement de la compétence de communication par le dialogue.

Exprimarea orală în interacțiune în limba străină este astăzi o prioritate stabilită de Cadrul European Comun de Referință pentru Limbi, iar specificul acestei forme de comunicare indică necesitatea unei fundamentări teoretice riguroase dacă vizăm formarea și dezvoltarea unor competențe de comunicare prin dialog fiabile. Actul de vorbire dialogată este o acțiune complexă caracterizată de conduita verbală a mai multor interlocutori, ale căror intervenții alternate dau curs fluxului vorbirii și care de cele mai multe ori creează probleme vorbitorilor. De aceea, demersul științifico-didactic de dezvoltare a vorbirii dialogate trebuie să se încadreze în primul rând în limitele teoretice ale unui spațiu lingvistic bine conturat, pentru a putea crea și realiza în practică un model eficient de dezvoltare a competențelor de comunicare prin dialog. Determinarea reperelor lingvistice ale fenomenului pedagogic în cauză duce nemijlocit la elaborarea unui set eficient de activități didactice de dezvoltare a vorbirii dialogate la studenți – pe de o parte, dar și la stabilirea unor criterii concrete de evaluare a competenței de comunicare prin dialog – pe de altă parte.

În ultimele decenii, analiza dialogului este o preocupare esențială a lingviștilor, fapt demonstrat de numeroasele cercetări întreprinse de savanți, precum: S.Moirand, F.Rullier-Theuret, J.-M. Adam, C.Kerbrat-Orecchioni, H.Walter, T.Slama-Cazacu, L.Ionescu-Ruxăndoiu, O.Duțu, T.H. Колокольцева, A.K. Соловьева, Н.Д. Арутюнова ș.a. Din pluralitatea abordărilor lingvistice existente intenționăm să urmărim două direcții importante în abordarea teoretică a vorbirii dialogate pe care o întreprindem: **analiza discursului**, prin rezultatele științifice oferite de lingvistica textului și de lingvistica pragmatică (teoria actelor de vorbire), interesându-ne în mod prioritar de structurile dialogului, adică de unitățile structurale și de regulile de îmbinare a acestora; și **analiza conversației**, prin descrierea procedurilor utilizate de vorbitori în vederea coordonării activităților în timpul interacțiunii. Astfel, descrierea dialogului prin prisma acestor două direcții lingvistice ni se pare importantă în măsura în care aceasta ne va permite ulterior stabilirea criteriilor lingvistice de evaluare a competenței de comunicare prin dialog a studenților în cadrul predării/învățării limbii franceze.

Dialogul, conceput în ansamblu ca o formă a comunicării lingvistice/verbale, presupune elementele constitutive ale actului de comunicare în sine. Modelul lui R.Jakobson, care, sub influența teoriei informației, printre primii a propus o schemă a actului de comunicare verbală ce include șase elemente: emițător, destinatar (receptor), mesaj, context, canal, cod cu șase funcții corespunzătoare acestora: expresivă, conotativă, poetică, referențială, fatică, metalingvistică, încadrează dialogul în limitele trasate, doar că dialogul, ca și tip de interacțiune verbală, presupune un feed-back activ din partea interlocutorului pe durata desfășurării schimbului

verbal. De fapt, neidentificarea aspectului reversibil al comunicării verbale a și constituit sursa criticii acestui model, care rămâne în prezent un punct de plecare în analiza oricărui act de vorbire. Or, reversibilitatea este o condiție definitorie întru realizarea comunicării în general, dar și a creării și derulării dialogului în particular.

De fapt, studiile asupra dialogului „se fondează pe teoriile interactive ale comunicării. Emițătorul poate să devină receptor, iar interlocutorul, prin simpla sa prezență, participă la elaborarea discursului. Orice dialog este o co-construcție” [1, p.88]; „o realizare interactivă care se prezintă nu doar ca o succesiune de schimburi, dar și ca o structură ierarhizată a schimburilor” [2, p.147]. Anume de la acest punct de vedere pornim abordarea lingvistică a dialogului.

Dialogul este, de fapt, considerat astăzi cazul „prototipic” pentru oralitate, deoarece comunicarea dialogică este cea în care se manifestă particularitățile privite de vorbitorii unei limbi ca fiind caracteristice pentru exprimarea orală [3, p.79]. Din acest punct de vedere, prezența și interacțiunea verbală a partenerilor de dialog indică câteva caracteristici importante ale dialogului. Pentru A.Palii, *spontaneitatea, afectivitatea și expresivitatea* sunt niște caracteristici definitorii ale dialogului; anume această formă de comunicare orală îi permite vorbitorului să-și exprime mai accentuat și mai afectiv mesajul [4, p.37]. Aceleași particularități sunt menționate și de autorii manualului „Методика обучения иностранным языкам в средней школе”. Dânșii sunt de părere că „*spontaneitatea* reiese din faptul că conținutul vorbirii și structura acesteia depind de replicile interlocutorilor. [...] Caracterul spontan al vorbirii se manifestă și în pauzele de indecizie (ezitări), în intervenții, în reconstruirea frazelor, în schimbarea structurii unității de dialog”, iar *emotivitatea și expresivitatea* „apar cel mai des prin nuanțele subiectiv-apreciative ale vorbirii, prin folosirea amplă a mijloacelor non-verbale și recurente ale modelelor preconceptuate, ale formulelor de vorbire, ale clișeeilor” [5, p.254].

Într-adevăr, caracterul spontan al dialogului conferă „naturalețe” dialogului, iar derularea acestuia cere interlocutori capabili să facă față fluxului dinamic de replici, astfel încât mesajul transmis să fie bine organizat atât la nivel de formă, cât și la nivel de conținut. Pe de altă parte, emotivitatea și expresivitatea singularizează prezența fiecărui participant al dialogului, care folosește instrumentele verbale și non-verbale pentru a-și înscrie poziția în actul de vorbire. Pe bună dreptate, dacă e să cităm opinia lui M.Bahtin, „dialogul – schimb de cuvinte – este forma cea mai naturală a limbajului” [6, p.50]. De aceeași părere este și lingvista C.Kerbrat-Orecchioni, care consideră că situația de dialog este situația în care individul își manifestează experiența lingvistică prin excelență [7, p.4], iar din acest punct de vedere noțiunea de *interacțiune* capătă o importanță definitorie în abordarea dialogului.

În plan lexical, dialogul corelează cu actele de vorbire, generale sau specifice; acestea reprezintă o sursă de furnizare a elementelor lexicale. Or, anume tematica actului de vorbire determină alegerea cuvintelor și expresiilor de către student într-o situație anume. Predarea limbii franceze cu obiectiv specific presupune o inițiere prealabilă a profesorului în domeniul profesional al studentului, în rezultatul căreia se conturează un vocabular terminologic special, care trebuie pus la baza creării strategiei de dezvoltare a vorbirii dialogate. Operarea cu termenii de specialitate este o sarcină didactică esențială în predarea francezei de specialitate, dar și unul din criteriile de evaluare a nivelului de dezvoltare a vorbirii dialogate a studenților specialităților neprofil. Pe de altă parte, terminologia specifică este pilonul pe care se construiește strategia de motivare a studenților, care trebuie să înțeleagă că „terminologia specială este o necesitate a procesului muncii, în care oamenii au nevoie, pentru fixarea și diferențierea cunoașterii precum și pentru precizia comunicării, [...] de fixarea denumirii componentelor realității care sunt înglobate într-o muncă oarecare” [8, p.163].

Într-o situație de vorbire, spune S.Moirand, „trebuie de ales. Intervin în acest caz operații de referință (sau desemnare) care preiau din stocul lexicului disponibil noțiunile apte de a „reprezenta” realitatea așa cum a fost percepută și pe care vrem să o redăm. Înțelegem, deci, în ce măsură lexicul contează în orice comunicare verbală și în formarea unei competențe de comunicare” [9, p.9].

În organizarea metodologică a procesului de predare a vorbirii dialogate, fuziunea vocabularului general cu cel profesional este primordială, odată ce în timpul interacțiunii orale acestea două conlucrează perfect în vederea intercomprehensiunii vorbitorilor. De fapt, problema predării limbii străine cu obiectiv specific este văzută în primul rând ca o problemă a lexicului. Dacă structurile gramaticale, în urma numeroaselor abordări lingvistice, pot constitui un ansamblu structurat, finit, atunci lexicul se arată ca un ansamblu deschis și în principiu infinit. Vocabularul terminologic reprezintă specificul limbii străine de specialitate, iar determinarea, apoi valorificarea acestuia reprezintă o condiție *sine qua non* în actele de vorbire dialogată.

Printre criteriile de selecționare a vocabularului, cele mai importante par a fi cel al *frecvenței* și al *disponibilității*. Acestea au stat la baza alcătuirii faimoaselor lucrări *Le Français Fondamental* și *General Service*

List of English Words. În același timp, stabilirea centrelor de interes duce nemijlocit la identificarea situațiilor de vorbire specifice unui grup de studenți.

Din perspectiva lingvisticii interacționiste, dialogul, ca și formă de interacțiune, este analizat în condițiile prezenței a cel puțin doi interlocutori, care vorbesc pe rând. Această interacțiune, la nivel formal, se prezintă ca o succesiune a „intervenției în vorbire” – „acest termen desemnând mai întâi mecanismul alternanței luărilor de cuvânt, apoi, prin transfer de sens, contribuția verbală a unui locutor determinat la un moment determinat al desfășurării interacțiunii” [10, p.159].

Intervenția poate fi definită, în termeni mai simpli, și ca „totalitatea activităților unui interlocutor în timp „ce este la rând”. Din punct de vedere textual, intervenția constituie cea mai mare unitate monologică în cadrul unei interacțiuni dialogice [3, p.85].

Cercetătoarea T.Slama-Cazacu, profund interesată de problemele de genезă și funcționare a dialogului, în special la copii, proiectează particularitățile gramaticale ale acestuia în baza unei concepții psiholingvistice dinamic-contextuale, conform căreia dinamica dialogului, ca și formă de comunicare, este determinată de variația și evoluția contextului. Aspectul lingvistic al dialogului este pus în valoare în definiția pe care psiholingvistica o dă acestuia, conform căreia realizarea lingvistică a dialogului are loc: „[...] prin schimbul alternativ de replici, dozarea proporțională a lungimii acestora și forma lingvistică de înlănțuire sintactic-contextuală între replici” [8, p.116].

Replica reprezintă elementul de bază al dialogului, toate operațiile logico-gramaticale de creare și funcționare a dialogului se organizează în jurul acesteia. Replicile reprezintă „niște unități de vorbire, ale căror limite sunt determinate de sfârșitul discursului unui interlocutor și începutul discursului celuilalt interlocutor și este caracterizată de o relativă finalitate semantică și gramaticală” [11, p.31].

Replica, prin caracteristica esențială pe care o posedă – cea de a se înlănțui cu o altă replică – formează *unitatea de dialog*, care reprezintă „o legătură a replicilor, caracterizată prin finalitate structurală, intonațională și semantică” și *structura dialogului*, care este „o dependență logico-semantică a câtorva unități de dialog din perspectiva integrității sintactice și comunicative a acestora” [5, p.254].

Funcționarea replicilor din perspectiva alternanței intervențiilor interlocutorilor descrie dialogul sub o altă dimensiune, specifică doar interacțiunii verbale dialogate. Este vorba despre unitățile de dialog ce apar în structura acestuia prin succesiunea replicilor de inițiativă cu cele de reacție: *acte inițiative* (în care emițătorul cere informații) și *acte reactive* (receptorul oferă informațiile dorite) [3, p.84]. Astfel, orice cerere necesită o reacție adecvată sau întrebările necesită obligatoriu un răspuns; asistăm, deci, la formarea în cadrul vorbirii dialogate a unor „perechi de replici” numite în literatura de specialitate „perechi de adiacență” (engl. „adjacency pairs”). La nivel practic, acestea oferă câteva modele de dialog, cum ar fi de exemplu: întrebare-răspuns; salut-salut; ofertă-acceptare/refuz; invitație-acceptare/refuz; compliment-acceptare/respingere etc. [3, p.84].

Dacă e să acceptăm opinia autorilor manualului „Методика обучения иностранным языкам в средней школе” [5, p.254], unitatea de dialog trebuie să fie componenta dialogului care să servească drept unitate de plecare în predarea-învățarea dialogului. În aceeași măsură considerăm că replica încadrată în unitatea de dialog este esențială în analiza structurii dialogului; or, însușirea de către studenți a procedeelelor de structurare a dialogului duce nemijlocit la valorificarea lingvistică și contextuală corectă a acestuia.

Astfel, în lucrul cu unitățile de dialog e important să ținem cont de câteva trăsături ale acestuia: 1) folosirea construcțiilor sintactice specifice; 2) legătura strânsă, multilaterală a replicilor și interdependența acestora; 3) specificitatea funcțiilor părților de propoziție și a mijloacelor de exprimare a predicativității și a modalității; 4) caracterul închis al organizării vorbirii; 5) intercorelarea intonațională; 6) interdependența comunicativă [11, p.31].

În același timp, funcționarea replicilor în vorbirea dialogată permite stabilirea particularităților sintactice speciale ale dialogului: a) replici incomplete (eliptice); b) replici completate reciproc de celălalt partener; c) întregul complex dialogat constituie, de fapt, o unitate care realizează sensul mesajului, dar și particularități secundare: întretăierea replicilor; repetarea sau variația expresiilor [8, p.208].

De fapt, sesizând legătura strânsă între replici, T.Slama-Cazacu stabilește particularitatea lingvistică definitorie a dialogului – *sintaxa dialogată*, definită astfel: „situația în care replicile de dialog se completează reciproc, formând o singură unitate sintactică (o propoziție, o frază)” [8, p.219]. O legătura dintre replici, consideră T.Slama-Cazacu, se manifestă în dialog prin *sintaxa dialogată* în replicile diverșilor parteneri sau în replicile aceluiași partener. Din acest punct de vedere, cercetătoarea accentuează două axe de analiză sintactică:

- a) Replicile diverșilor parteneri pot constitui, la un loc, o frază: o replică poate fi o propoziție subordonată sau coordonată față de o replică inițială, care are rol de propoziție principală sau de propoziție *declanșatoare* a coordonării.
- b) Replicile partenerilor pot constitui, la un loc, o singură propoziție, într-o interdependență funcțională, în care mai multe replici pot avea un subiect comun, exprimat numai în una dintre ele, sau una conține complementul unui verb aflat în altă replică [8, p.223].

Specificul dialogului din acest punct de vedere este subliniat și de lingvista T.H. Колокольцева, care este de părere că în cadrul vorbirii dialogate „sunt posibile construcții sintactice care reprezintă produsul vorbirii nu doar a unui vorbitor, ci a doi vorbitori în același timp”; pe de altă parte, dialogul poate crea condiții ideale de intercompreensiune în momentul în care „interlocutorul „ghicește” continuarea replicii celui alt interlocutor care acceptă versiunea partenerului său” [11, p.33].

În crearea replicilor, vorbitorii ar trebui să țină cont de doi factori care facilitează interacțiunea: unul *psihologic*, care determină lungimea frazelor: acestea ar trebui să aibă o lungime care să-i permită ascultătorului să rețină în memorie începutul gândului și coerența lui. Cel de-al doilea factor, de natură *fiziologică*, stabilește o corelație între pauzele fiziologice dintre respirațiile vorbitorului și pauzele intonaționale dintre fraze: fraza ar trebui să fie de o respirație normală [4, p.37]. Mai mult decât atât, interlocutorii își coordonează, își armonizează constant comportamentul lingvistic stabilind o *sincronizare interacțională*, care se manifestă prin ansamblul mecanismelor de ajustare ce intervin la toate nivelurile de interacțiune [7, p.6]. Printre acestea C.Kerbrat-Orecchioni menționează:

- Funcționarea intervențiilor în vorbire
- Comportamentele corporale ale partenerilor
- Alegerea temelor, stilului în vorbire, a registrului limbii, a vocabularului utilizat etc. [7, p.6].

Dintre acestea, funcționarea intervențiilor în vorbire prezintă un mecanism complex, a cărui eficiență poate fi ridicată în primul rând prin identificarea regulilor de structurare discursivă, iar apoi printr-o minuțioasă valorificare practică.

Așadar, din punct de vedere lingvistic, dialogul nu este un simplu șir de fraze cu o funcționare aleatorie, acesta este un sistem structurat de elemente care se află într-o continuă interdependență atât la nivel de formă, cât și la nivel de sens. Relațiile care se stabilesc între acestea prin intermediul unor procedee lingvistice discursive determină coerența și coeziunea dialogului. Dacă „[...] dialogul se desfășoară pe baza legăturilor de sens oglindite în înlănțuirea sintactic-contextuală dintre replicile partenerilor” [8, p.207], atunci această înlănțuire respectă câteva reguli generale de organizare textual-discursivă, esențiale și în derularea vorbirii dialogate:

- *Regula repetării* – dialogul trebuie să conțină elemente recurente, adică elemente care se repetă de la o frază la alta, pentru a constitui un fir conductor care asigură continuitatea tematică a acestuia;
- *Regula progresiei* – dialogul trebuie să conțină elemente care să aducă o informație nouă. Această regulă exprimă constrângerea care domină orice comunicare: transmitem celui alt un mesaj pentru a-i aduce o informație pe care el nu o cunoaște [12, p.604].

Deci, dezvoltarea dialogului se sprijină pe echilibrul dintre aceste două reguli, care trebuie aduse la cunoștința studenților încadrați în dialog. Dacă repetarea nu se face, tema nu se preia și informația nouă pe care o așteaptă interlocutorul nu este introdusă, atunci dialogul nu poate continua. Iată de ce procedeele lingvistice de menținere și de progresie a temei dialogului ne interesează în mod prioritar. Cele mai semnificative în desfășurarea dialogului sunt *procedeele de menținere a temei* – rețelele anaforice și cataforice, conectorii, sistemul întrebare-răspuns/alternanța replicilor și *procedeele de progresie a temei* – alternanța tema-rematică, conectorii, sistemul întrebare-răspuns/alternanța replicilor.

Astfel, stabilirea coeziunii și coerenței are loc în primul rând prin organizarea și funcționarea rețelelor anaforice și cataforice. *Anafora*, ca și fenomen textual, este „o reluare a unui element anterior dintr-un text” [12, p.610] și se bazează în mare parte pe repetiție. Anafora, prin însăși esența ei, presupune o trimitere la un element anterior, ceea ce consemnează legătura replicii care conține anafora cu replica la care aceasta se referă. Această legătură este realizată atât la nivel de formă, cât și la nivel de conținut, odată ce formele reluate sunt purtătoare de sens.

Mecanismul de funcționare a anaforelor și cataforelor se sprijină pe relațiile de desemnare a elementelor anterioare sau posterioare, stabilindu-se în așa mod o legătură particulară între replicile interlocutorilor. Reluă-

rile tematice mențin, replică după replică, coeziunea dialogului, ele menționează ființele și obiectele despre care este vorba, renumindu-le sau repetându-le. Frecvența utilizării fenomenelor sus-numite, anaforice în special, a dus la identificarea unei varietăți de anafore: pronominale, nominale, adverbiale, verbale, adjectivale; totale, parțiale; fidele, infidele; asociative, conceptuale [12, p.612-616], ceea ce demonstrează încă o dată importanța acestora în menținerea temei dialogului și, implicit, în realizarea coeziunii și coerenței dialogului.

Pe de altă parte, înlănțuirea replicilor se realizează și datorită conectorilor – „elemente de legătură între propoziții sau ansambluri de propoziții; ei contribuie la structurarea textului marcând relații logico-semantică între acestea” [12, p.616]. Conectorii au ei înșiși un sens și țin, așadar, de aspectul lexical sau conținutul al dialogului, iar funcția de relaționare le permite să acționeze la nivel sintactic atât în interiorul unei replici, cât și între câteva replici. S.Moirand subliniază, pe bună dreptate, forța coezivă incontestabilă a conectorilor, dotați și cu funcție anaforică și cu funcție cataforică: „Distribuția ordonată a conectorilor, pe măsura derulării unei expuneri sau a unei dezbateri, permite raționamentului să progreseze [...]” [9, p.51]. Prin potențialul semantic pe care îl exprimă, conectorul leagă fraza pe care o introduce de fraza anterioară, stabilind în așa mod coerența dialogului, iar prin funcția sintactică – cea de a realiza joncțiunea între diferite unități sintactice, asigură coeziunea dialogului. În același timp, utilizarea diverselor tipuri de conectori conferă claritate dialogului, datorită proprietății esențiale pe care o posedă – cea de a structura discursul. Aceștia intervin în diferite situații de vorbire. Interlocutorul este acela care îi alege pentru a-și construi dialogul cât mai logic și mai explicit posibil: conectorii enumerativi (*d’abord, ensuite, enfin, finalement, premièrement, deuxièmement etc.*), explicativi (*car, c’est que, c’est-à-dire, en d’autres termes etc.*), adversativi (*or, mais, en revanche, au contraire, par contre etc.*), rezumativi (*bref, en somme, enfin*), aditivi (*et, de nouveau, encore, également, de plus, aussi etc.*)

Dialogul, ca și formă textuală, prezintă un mecanism deosebit de manifestare a coeziunii și a coerenței datorită formei specifice de organizare și structurare a conținutului. Este vorba de funcționarea modelului întrebare-răspuns, care este reprezentativ atât în menținerea temei, cât și în progresia acesteia. „Interogația, cu condiția ca ea să fie veritabilă și să exprime un apel la informație, constituie elementul de înlănțuire prin excelență. Întrebarea implică obligatoriu un schimb de interlocutori și declanșează apariția unei replici complementare” [13, p.29]. Astfel, din acest punct de vedere, întrebarea prin esența sa presupune apariția imediată a răspunsului, ceea ce favorizează dezvoltarea dialogului de către interlocutori. Este de menționat faptul că, din perspectiva sistemului întrebare-răspuns, dialogul este o co-construcție, participanții la dialog sunt cei care împreună dau curs desfășurării dialogului. Deci, din acest punct de vedere, studenții trebuie să posedă acele competențe care să le permită să se adapteze partenerului lor în timpul vorbirii.

Înlănțuirea replicilor la nivel de conținut se realizează în baza progresiunii tema-rematică; deci, menținerea temei este o condiție insuficientă în stabilirea coerenței dialogului. Astfel, derularea dialogului are loc în condițiile alternanței informației existente cu cea nouă și, din acest punct de vedere, într-un dialog distingem *tema* – grupul elementelor care aduc o informație deja cunoscută și *rema* – grupul elementelor care aduc o informație nouă. În opinia noastră, activitățile de valorificare a acestui aspect important în vorbire nu trebuie să lipsească la orele de limbă străină.

Deci, dinamismul dialogului „decurge din interacțiunile verbale și din înlănțuirea lor dialogală, iar progresiunea și coeziunea unui dialog se bazează pe rețelele de argumentare gramaticală și semantică care oscilează de la un locutor la altul” [9, p.124]. De fapt, structurile interacțiunilor verbale nu pot fi descrise fără a ține seama de dinamismul interacțiunilor. Astfel, trăsătura specifică dialogului – dinamismul – aduce în fața interlocutorilor o altă problemă. Alternanța succesivă a replicilor conferă dialogului un debit verbal rapid și pune interlocutorii în condiția să caute mijloace de acomodare sau de adaptare la situația creată, adică mijloace care să le permită să facă față derulării rapide a schimbului verbal. Elipsa „se realizează în baza principiului economiei și constă în evitarea repetării elementelor care se găsesc în context, în general înainte, dar uneori și după” [14, p.228].

Astfel, nevoia de concizie impune utilizarea elipsei, cel mai frecvent – a celei verbale. Un sistem eficient de dezvoltare a vorbirii dialogate trebuie să propună activități didactice de eficientizare a comunicării prin dialog; cu alte cuvinte, trebuie să conțină exerciții de valorificare a mijloacelor de economie lingvistică: fraze eliptice – nominale, verbale, adverbiale. Acestea pot fi exploatate de asemenea prin folosirea substituției, simplificării, combinării elementelor replicilor. În același timp, aceste procedee conferă arhitecturii dialogului niște particularități aparte. Pe lângă faptul că îndeplinesc funcția de economizori, frazele nominale, în special cele interogative și exclamative, însoțite de determinanți interogativi sau exclamativi, reprezintă realizări orale ale stării interlocutorilor, conferind expresivitate actului de vorbire.

Într-o situație inversă, dacă vorbitorul simte o oarecare notă de neînțelegere la interlocutorul său sau o anumită distanțare a acestuia, atunci redundanța este mijlocul lingvistic care permite restabilirea contactului între partenerii de dialog. În acest context, redundanța își pierde semnificația primară conform căreia aceasta ar fi o abundență excesivă de elemente într-un discurs, creând un efect stilistic, intenționat sau nu, de greutate, de exces la nivel fonetic, lexical sau gramatical. Într-o abordare a teoriei informației, *redundanța* este reluarea unui element oarecare a codului lingvistic sau caracter a ceea ce aduce o informație deja cunoscută sub o altă formă. Redundanța este îndreptată spre eficientizarea mesajului adresat, în pofida principiului economiei care asigură dinamismul dialogului.

T.Slama-Cazacu consideră că, în unele situații de dialog, redundanța este o necesitate și apare ca să îndeplinească funcțiile de a: a) completa și b) preciza un mesaj; c) stimula; d) încuraja în mod deosebit; e) trezi atenția; f) varia expresia evitând monotonia; g) confirma receptarea unui mesaj [8, p.225]. Redundanța, de regulă, nu aduce o informație nouă, ci oferă o explicație a ceea ce este deja cunoscut prin context. Pe plan lingvistic se manifestă prin procedeul de *repetare* a unor elemente sau a întregului mesaj. Redundanța este, de asemenea, un mijloc eficient de ieșire din lapsusurile lexicale, frecvente în exprimarea orală în limba străină. Repetarea cuvintelor, a îmbinărilor de cuvinte sau a expresiilor deja rostite prin aranjarea lor echilibrată în cadrul frazei poate suplini elementul lexical uitat sau chiar necunoscut de student.

Importanța feed-back-ului în derularea vorbirii dialogate este, deci, crucială, iar înțelegerea interpersonală presupune concordanța strategiilor de vorbire bazate și pe mijloace concrete de redare a modalității. În acest context, raporturile interlocutor – partener, interlocutor – conținutul mesajului, interlocutor – exprimarea realității mesajului sau interlocutor – realitate subiectivă/obiectivă sunt semnificative. Categoria modalității cunoaște o largă abordare în lingvistică, aceasta denotă cel mai des fie tipul frazei (modalitate afirmativă sau asertivă, interogativă, optativă etc.), fie valoarea semantică a modurilor (modalitate indicativă, subjonctivă, ipotetică etc.), fie nuanța stilistică a unui enunț (modalitate dubitativă etc.). Din acest punct de vedere, analiza lingvistică vizează cel mai frecvent modalitățile nominale, cu mărcile gramaticale specifice – pluralul, determinanții: articolul hotărât, adjectivul posesiv, demonstrativ, și modalitățile verbale – cu mărcile de persoană, număr, timp, mod actualizate în fraze sau texte. Însă, vorbirea dialogată cunoaște și alte mijloace de exprimare a modalității decât cele enumerate. Este vorba despre niște structuri specifice, de natură gramaticală și semantică diferită, dar care permit organizarea strategiei de vorbire a interlocutorilor, denotând diverse modalități de relaționare a acestora.

Importanța acestor elemente în construirea și funcționarea dialogului este subliniată de T.H. Колокольцева care le califică drept *relative* – „o clasă a unităților comunicative orientate spre exprimarea modalității” [11, p.57]. Cercetătoarea le definește, de asemenea, drept „instrument indispensabil și important al interacțiunii interpersonale. Fiind expresia feed-back-ului în cadrul dialogului, transmițând diverse semnificații modale către sfera subiectivă a interlocutorului, relativele îndeplinesc în așa mod funcții regulatorii, orientate spre concordanța strategiilor comunicative ale vorbitorilor” [11, p.58].

Din acest punct de vedere, strategia de dezvoltare a vorbirii dialogate nu poate să omită activitățile ce vizează relativele sau „mărcile interactive” care reprezintă, conform specialiștilor, și „urme lăsate în discurs de activitatea dialogică/conversațională a locutorului și interlocutorului” [3, p.92]. Studentul încadrat în dialog trebuie să aibă în arsenalul tactic de implicare în dialog aceste elemente care îl ajută să-și înscrie poziția în actul de vorbire coerent, organizat și să-și permită în același timp să fie flexibil și degajat din punct de vedere lingvistic în situațiile cele mai diverse și imprevizibile. Este vorba despre *mărcile de structurare a discursului în situație de interacțiune* (mărci de deschidere, de menținere și de închidere a dialogului; mărci de dezvoltare a intervenției, mărci de transfer al rolului de locutor etc.); *mărcile de contact* (de stabilire/restabilire a contactului, de atragere a atenției, de verificare a calității receptării etc.); *mărci ale rândului la cuvânt; mărci ale ezitării; mărci ale corectării; modalizatori*.

Aceste formule, prin rolul deosebit pe care îl joacă în descrierea atitudinii interlocutorilor unul față de altul sau față de situația de vorbire, constituie niște mijloace lingvistice importante în redarea aspectului expresiv al dialogului în limba străină. Totodată, utilizarea acestora în vorbirea dialogată reprezintă dovada unității pragmasemantice a schimbului verbal, ceea ce confirmă necesitatea dezvoltării capacității de exploatare a mărcilor interactive de către studenți.

Pornind de la postulatele teoretice expuse anterior, conform cărora vorbirea dialogată este o structură ierarhizată a schimburilor (J.-M. Adam), o formă naturală a limbajului (M.Bahtin), situația în care individul își manifestă experiența lingvistică prin excelență (C.Kerbrat-Orecchioni), suntem de părere că studentul, ca și

interlocutor, trebuie să știe că dialogul se creează și funcționează în baza unor principii lingvistice de structurare discursivă, a căror respectare duce nemijlocit la reușita comunicării. În consecință, susținem că o strategie eficientă de dezvoltare a vorbirii dialogate la studenți trebuie să cuprindă acele trei niveluri de abordare lingvistică a vorbirii dialogate: nivelul formal, nivelul semantic și nivelul pragmatic. Interdependența acestora este primordială, odată ce dialogul, mai mult decât oricare altă formă de comunicare, îndeosebi cea scrisă, este legat de momentul enunțării. Totodată, cadrul pragmatic al abordării lingvistice este fundamental în demersul propus, acesta este puntea de legătură între limbă și utilizatorii ei. Astfel, elementele și structurile lingvistice analizate la nivel formal și semantic sunt și vor fi considerate doar în raport cu situația de vorbire, iar interacțiunea verbală – prin actele de vorbire, care cere participarea interlocutorilor, îi impune să pună în aplicare mijloacele lingvistice pentru a acționa asupra partenerilor sau a mediului.

Această analiză ne-a permis să evidențiem trei perspective de abordare lingvistică a vorbirii dialogate și să stabilim reperele teoretice lingvistice fundamentale în construirea unui model de dezvoltare a vorbirii dialogate la studenți în predarea/învățarea limbii franceze. Acesta trebuie să sintetizeze un șir de activități care vizează, la nivel formal, formarea capacității de organizare a unităților sintactice în interiorul replicilor și a celei de asigurare a coeziunii între replici (respectarea principiilor sintaxei dialogate) prin utilizarea procedurilor de economie lingvistică: elipsa → fraze verbale, nominale, adverbiale etc. și a celor de structurare a vorbirii dialogate: mărci de structurare a dialogului, mărci ale ezitării, mărci fatice, mărci ale rândului la cuvânt, mărci ale corectării, modalizatori. Distribuția formală corectă a unităților replicilor determină structurarea semantică a acestora. Astfel, pentru ca studentul să poată produce și dezvolta un dialog coerent, activitățile didactice trebuie să se orienteze, ținând cont de nivelul semantic, spre formarea capacității de organizare coerentă a replicilor prin utilizarea mijloacelor specifice vorbirii dialogate (sistemul întrebare-răspuns), prin utilizarea mijloacelor de menținere și progresie a temei, prin utilizarea conectorilor logici ș.a. La nivel pragmatic, considerăm indispensabilă formarea capacității de adaptare a partenerilor la situația de vorbire dialogată și a celei de intervenție rapidă în cadrul actului de vorbire dialogată.

Cercetarea fenomenului dezvoltării vorbirii dialogate în limba străină este departe de a fi încheiată aici, complexitatea acestuia ne oferă și alte piste de abordare metodologică. Diversitatea perspectivelor pedagogice existente este îndreptată totuși spre formarea unei competențe esențiale pentru realizarea rolului social al unui individ – a celui de comunicare prin intermediul dialogului.

Referințe:

1. Rullier-Theuret F. *Le dialogue dans le roman*. - Paris: Hachette, 2001.
2. Adam J.-M. *Les textes: types et prototypes*. - Paris: Nathan, 2011.
3. Bochmann K., Dumbrava V. (Ed.). *Limba română vorbită în Moldova istorică. Vol.I*. - Leipzig: Leipziger Universitätsverlag, 2002.
4. Paliu A. *Cultura comunicării*. - Chișinău: Epigraf, 1999.
5. Гез Н.И., Ляховицкий М.В. и др. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе*. - Москва: Высшая школа, 1982.
6. Geysant A., Guteville N. *L'essai, le dialogue et l'apologue*. - Paris: Ellipses, 2001.
7. Kerbrat-Orecchioni C. *La conversation*. - Paris: Seuil, 1996.
8. Slama-Cazacu T. *Comunicarea în procesul muncii*. - București: Editura Științifică, 1964.
9. Moirand S. *Une grammaire des textes et des dialogues*. - Paris: Hachette, 1990.
10. Kerbrat-Orecchioni C. *Les interactions verbales. Approche interactionnelle et structure des conversations*. - Paris: Armand Colin, 1998.
11. Колокольцева Т.Н. *Специфические коммуникативные единицы диалогической речи*. - Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2001.
12. Riegel M., Pellat J.-Chr., Rioul R. *Grammaire méthodique du français*. - Paris: Presses Universitaires de France, 1994.
13. Rullier-Theuret F. *Le texte de théâtre*. - Paris: Hachette, 2003.
14. Grevisse M., Goosse A. *Le bon usage. Grammaire française*. - Bruxelles: Editions De Boeck Université, 2008.

Prezentat la 28.11.2011